

Jukka Lehtonen, Laura Sares-Jäske ja Aino Jehkoi

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten voimavarana arvostavat ihmissuhteet: terveydenhuollolla tärkeä osa nuorten tukemisessa

Sukupuolen moninaisuus on aiempia vuosikymmeniä näkyvämmiin esillä sekä mediassa että arkisissa kohtaamisissa. Etenkin translasten ja -nuorten tilanne keskusteluttaa perheissä, kouluissa ja joskus lääkärin vastaanotollakin. Lapset ja nuoret uskaltavat ilmaista sukupuoltaan ja kertoa sukupuolikokemuksestaan entistä useammin ja aiemmin niin lähipiirilleen kuin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisillekin (1). Sukupuolinormeja haastavia lapsia ja nuoria on aina ollut, mutta viime vuosina heidän osuutensa kyselytutkimuksissa on suurentunut (2). Heidän asemansa on noussut esiin aiempaa useammin nimenomaan ihmisoikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen liittyvänä asiana (1).

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ja cissukupuolisten nuorten välillä esiintyy merkittäviä eroja terveydessä ja hyvinvoinnissa (TAULUKKO). Useat tutkimukset ovat osoittaneet transnuorten voivan cisnuoria heikommin (2–4). Esimerkiksi mielenterveysoireilu ja yksinäisyys korostuvat transnuorten keskuudessa cisnuoriin verrattuna. Näiden erojen syyt voivat olla muun muassa hyväksymisen puute, kiusaaminen, syrjintä, vähemmistöstressi ja sisäinen sukupuolidysforia (4–6).

Kaikki transnuoret eivät kuitenkaan voi huonosti. Selvitimme tuoreessa tutkimuksemme, mitkä tekijät olivat yhteydessä transnuorten parempaan hyvinvointiin (7). Selvitys tuotettiin osana THL:n Sukupuolen moninaisuus voimavarana -hanketta, joka toteutetaan osana kansallista mielenterveysstrategiaa. Tutkimuksessa hyödynnettiin vuoden 2023 kansallisen Kouluterveyskyselyn peruskoulun kah-

deksas- ja yhdeksäsluokkalaisten sekä lukion ja ammatillisten oppilaitosten ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoiden aineistoja. Tutkimuksen yli 150 000 nuoren aineistosta yli 5 % kuului transfeminiinisiin tai transmaskuliinisiin nuoriin. Sukupuolivähemmistöihin kuuluu identiteeteiltään moninaisen transnuorten ryhmän lisäksi intersukupuolisia nuoria, joita ei kyselyssä pystytty tarkastelemaan. Intersukupuolisilla nuorilla on todettu olevan erityisiä haasteita sekä hyvinvoinnissaan että terveyspalveluissa (8).

Erityisen vahvoiksi transnuorten mahdolliseksi voimavaratekijöiksi nousivat keskustelu-

TAULUKKO. Sanastoa, katso myös viitteet (18,19).

Vähemmistöstressi tarkoittaa kroonista stressitilaa, joka syntyy muun muassa ympäröivän yhteiskunnan sukupuoli- ja hetero-oletuksista, erilaisuuden tunteista, toiseuden kokemuksesta, sosiaalisesta leimautumisesta sekä kiusatuksi tulemisen ja väkivallan kokemuksista.

Sukupuolidysforia tarkoittaa sukupuoliristiriidan aiheuttamaa kokonaisvaltaista pahan olon tunnetta, joka eritellään usein kehodysforiaksi ja sosiaalisesti dysforiaksi.

Intersukupuolisuus tarkoittaa joukkoa erilaisia kehon variaatioita, joissa sukupuolitetut piirteet kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset.

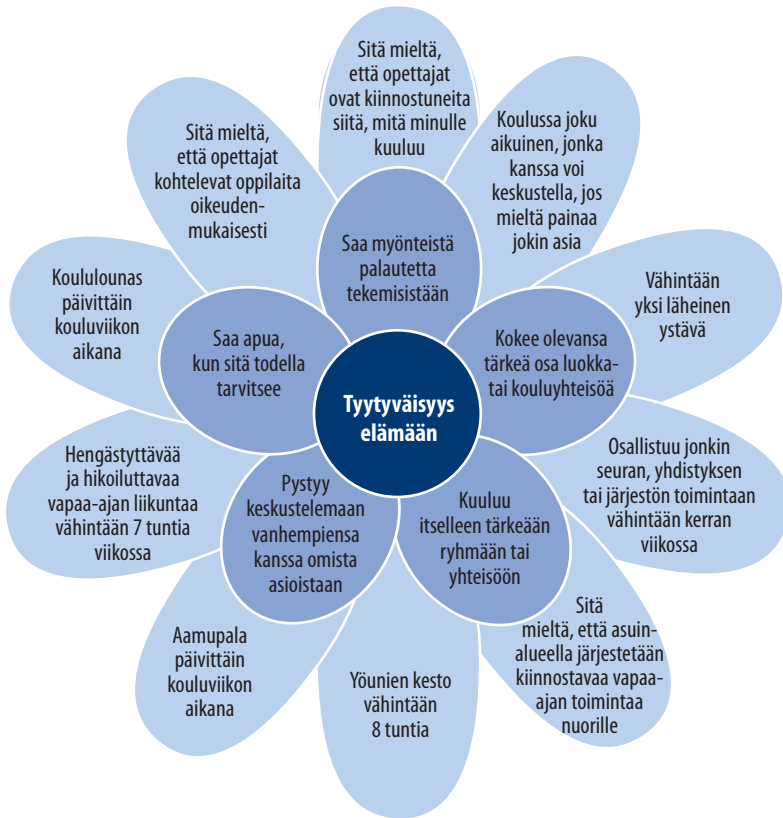
Kouluterveyskyselyn analyysissa määriteltynä:

Cissukupuolinen nuori eli cisnuori on nuori, jonka sukupuoli-identiteetti on sama kuin hänen virallinen syntymässä määritetty sukupuolensa.

Transnuori on nuori, jonka sukupuoli-identiteetti eroaa hänen virallisesta syntymässä määritetystä sukupuolestaan.

Transfeminiininen nuori on nuori, jonka sukupuoli-identiteetti eroaa hänen virallisesta sukupuolestaan poika.

Transmaskuliininen nuori on nuori, jonka sukupuoli-identiteetti eroaa hänen virallisesta sukupuolestaan tyttö.

KUVA. Tekijöitä, jotka ovat yhteydessä transnuorten tyytyväisyyteen elämäänsä. Yhteys samoihin tekijöihin havaittiin sekä transfeminiinisten että transmaskuliinisten nuorten osalta (7).

yhteys vanhempien kanssa, kouluun, luokkaan tai muuhun itselle tärkeään yhteisöön kuuluminen tunne sekä kokemukset omista tekemisistä saatavasta myönteisestä palautteesta ja saatavilla olevasta avusta, kun siihen on oikeasti tarvetta (**KUVA**) (7). Arvostavat ihmissuhteet ja hyväksyvät vuorovaikutustilanteet, joissa nuori tulee kohdatuksi omana itsenään, ovat merkityksellisiä transnuorille. Myös säännölliset ruokailutottumukset, riittävä uni ja liikunnan harrastaminen, seura-, yhdistys- tai järjestötoimintaan osallistuminen sekä vähintään yhden läheisen ystävän olemassaolo olivat yhteydessä suurempaan tyytyväisyyden todennäköisyyteen.

Opiskeluterveydenhuollon ja muiden palveluiden käyttö, tuen tarpeet sekä toisaalta koetut puutteet palveluiden saannissa näyttäisivät olevan transnuorilla yleisempiä kuin cisnuorilla (9,10). Tuoreessa tutkimuksessamme mielialaan liittyvä tuen tarve oli yleistä etenkin trans-

maskuliinisten nuorten keskuudessa (7). Vaikka valtaosa apua tarvinneista transnuorista oli kokenut saaneensa tukea ja apua hyvinvointiin joltain aikuiselta koulussa, apua tarvinneista sitä saaneiden osuudet olivat hieman pienempiä transnuorten joukossa. Lisäksi transnuoret kokivat useammin, etteivät pysty turvallisesti kertomaan asioistaan terveystarkastuksessa.

Yhdenvertaisten ja syrjimättömien palveluiden edistäminen ja tuen saavutettavuuden sekä luottamuksellisuuden ilmapiirin vahvistaminen terveystalveissa ovat ensisijaisen tärkeitä tekijöitä transnuorten hyvinvoinnin edistämisessä. Nuorten kanssa työskentelevien terveydenhuollon ammattilaisten, kuten lääkärien, tietoisuutta sukupuolen moninaisuudesta sekä hyväksyvän ja turvallisen kohtaamisen taitoja kannattaa edelleen vahvistaa (11).

Terveydenhuoltopalveluissa on huomioitava, että transnuoret ovat sisäisesti moninainen ryhmä, johon sukupuoli-identiteetin lisäksi

moninaisuutta tuovat myös muut risteävät tekijät, esimerkiksi ulkomaalaistaustaisuus tai vammaisuus. Terveydenhuollon ammattilaisten osaamisen lisääntyessä nuoret voivat paremmin luottaa aikuisiin kouluterveydenhuollossa ja muissa palveluissa sekä hakea ja saada asiantuntevaa ja arvostavaa tukea (12). Nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuus, pätevyys ja oikea-aikaisuus on oleellista erityisesti transnuorten kannalta. Transnuorilla voi olla tukea ja hoitoa edellyttäviä mielenterveysongelmia samoin kuin muillakin nuorilla. Lisäksi osalla nuorista on tarve hakeutua sukupuoli-identiteetin tutkimukseen kokemansa sukupuoli-ristiriidan takia. Osa transnuorten ongelmista voi liittyä sukupuolikokemukseen, mutta näin ei aina ole, joten lääkärin ei tule tulkita kaikkia transnuorten ongelmia transaiheisiksi (13).

Jatkossa seksuaalista suuntautumista tai sukupuoli-identiteettiä muuttamaan pyrkivät toimet, kuten niin kutsutut eheytyshoidot, tulisi kieltää (14). Lisäksi lasten ja nuorten intersukupuolisuuteen liittyviä hoitoprosesseja tulisi

Transnuoret kokivat useammin, etteivät pysty turvallisesti kertomaan asioistaan terveystarkastuksessa.

kehittää ihmisoikeuksien ja etiikan näkökulmasta sekä selvittää mahdollisuus kolmanteen juridiseen sukupuoleen ja alle täysi-ikäisten sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten juridisen sukupuolen muuttamiseen (15–17).

Sukupuolen moninaisuus voimavarana -hankkeessa nuoret osallistuvat aktiivisesti opiskeluhuollon kehittämistyöhön. Hankkeessa toimii kokemusasiantuntijanuorten ryhmä, joka tuottaa tietoa ja tuo esiin sukupuolivähemmistönuorten kokemusmaailmasta lähtöisin olevia opiskeluhuollon kehittämistarpeita. Transnuorten ottaminen mukaan ideoimaan hyvinvointiaan edistäviä toimia on hyvä lähtökohta. Oppilaitoksissa ja kuntien sekä hyvinvointialueiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa tulisi ottaa huomioon sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten erityistarpeet sekä osallistaa näihin ryhmiin kuuluvia nuoria suunnittelutyössä. Nuorten kanssa työskentelevillä terveydenhuollon ammattilaisilla on tärkeä osa transnuorten paremman hyvinvoinnin edistäjinä. ■

JUKKA LEHTONEN, VTT,
kasvatustieteiden dosentti,
tutkimuspäällikkö
Yhdenvertaisuusyksikkö, Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos, Helsinki

LAURA SARES-JÄSKE, FT, erikoistutkija
Yhdenvertaisuusyksikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,
Helsinki

AINO JEHKOI, kättilö (AMK), VTM, erikoissuunnittelija
Yhdenvertaisuusyksikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,
Helsinki

SIDONNAISUUDET
Jukka Lehtonen: Ei sidonnaisuuksia
Laura Sares-Jäske: Ei sidonnaisuuksia
Aino Jehkoi: Hankkeet (Sukupuolen moninaisuus voimavarana
-hanke, THL)

KIRJALLISUUTTA

1. Lehtonen J. Rainbow paradise? Sexualities and gender diversity in Finnish schools. Kirjassa: Thrupp M, Seppänen P, Kauko J, ym. toim. Finland's famous education system – unvarnished insights into Finnish schooling. New York: Springer 2023, s. 273–88.
2. Lehtonen J, Majlander S, Sares-Jäske L, ym. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien 8.- ja 9- luokkalaisten hyvinvointi – kouluterveyskysely 2019–2023. Tutkimuksesta tiivistä 13/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-279-2>.
3. Majlander S, Lehtonen J, Luopa P, ym. Sateenkaarinuoret poikkeusaikana. Kirjassa: Kekkonen M, Gissler M, Känkänen P, ym. toim. Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikana: nuorten elinolot -vuosikirja 2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022, s. 179–96. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-937-5>.
4. Sares-Jäske L, Czimbalmos M, Majlander S, ym. Gendered differences in experiences of bullying and mental health among transgender and cisgender youth. *J Youth Adolesc* 2023;52:1531–48.
5. Jaskari O, Keski-Rahkonen A. Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. *Duodecim* 2021;137:1781–8.
6. Turban JL, Ehrensaft D. Research review: gender identity in youth: treatment paradigms and controversies. *J Child Psychol Psychiatry* 2018;59:1228–43.
7. Sares-Jäske L, Jehkoi A, Rantanen E, ym. Transnuorten tyytyväisyys elämään – voimavaratekijät liittyvät hyviin ihmissuhteisiin ja arvostavaan vuorovaikutukseen. Tutkimuksesta tiivistä 5/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-264-8.
8. Keating A, Lehtonen J. Intersex traits and variations of sex characteristics in education: a Finnish context. Dublin: Intersex: New Innovative Approaches (INIA), Dublin City University 2022. <https://doras.dcu.ie/26683/>.
9. Jokela S, Luopa P, Hyvärinen A, ym. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Työpäpaperi 38/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/140742/URN_ISBN_978-952-343-580-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
10. Majlander S, Vihtari J, Kekkonen M, ym. Lasten ja nuorten palveluiden yhdenvertainen saavutettavuus: kansallisen lapsistrategian toimenpiteen 14 raportti. Työpäpaperi 6/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. <https://julkari.fi/handle/10024/146346>.
11. Duodecim Terveysportti. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat henkilöt terveydenhuollon asiakkaina. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 28.8.2023. <https://duodecim.fi/2023/08/28/sukupuoli-ja-seksuaalivahemmistoihin-kuuluvat-henkilot-terveydenhuollon-asiakkaina/>.
12. Laiti M. Towards LGBTQ+ inclusive junior high school nursing: development of a theoretical model. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto 2024. <https://utupub.fi/handle/10024/176338>.
13. Palveluvalikoimaneuvoston suositus: alaikäisten sukupuoli-identiteetin variaatioihin liittyvän dysforian lääketieteelliset hoitomenetelmät. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. https://segm.org/sites/default/files/Finnish_Guidelines_2020_Minors_Original.pdf.
14. WMA Statement on natural variations of human sexuality. Ferney-Voltaire: World Medical Association 2024. <https://wma.net/policies-post/wma-statement-on-natural-variations-of-human-sexuality/>.
15. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. Intersukupuolisten lasten hoito. Sosiaali- ja terveysministeriön kannanotto 22.3.2016. https://etene.fi/documents/1429646/2056382/KAN-NANOTTO_intersukupuolisuus_pdf.pdf/c5d42cbd-5220-4314-a2e9-c61cf27ace9a.
16. Wahlman-Calderara T, Halila R. Intersukupuolisuus. Taustaraportti ETENE:n kannanottoon. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. <https://etene.fi/documents/1429646/2056382/IS-raportti20160331.pdf/58bf2412-48a9-4521-b5ae-81a3ee3bc07b>
17. Siukola R, Hyvärinen A. Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022. https://thl.fi/documents/155392151/190159780/450207lausunto_luonnoksesta_hallituk827831359.pdf/75bd5447-97b6-d15f-9207-6215a5b8025e/450207lausunto_luonnoksesta_hallituk827831359.pdf?t=1661934150951.
18. Tasa-arvotiedon keskus. Tasa-arvosanasto. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>.
19. Sateenkaarisanasto. Helsinki: Seta 2023. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisnasto/>.